

Den økonomiske situasjon

*Foredrag av direktør Knut Getz Wold
på Norges Banks representantskapsmøte
23. februar 1976.*

1. Innledning

Tvers igjennom det hardeste økonomiske tilbakeslaget den vestlige verden har opplevd i etterkrigstiden, har det lyktes å holde den økonomiske veksten i Norge oppe på et høyt nivå. Nå har norsk økonomi vist stor stabilitet også ved tidligere internasjonale tilbakeslag. Men oppgaven har vært ulike vanskeligere denne gangen på grunn av styrken i nedgangen i verdensøkonomien. Norge står i virkeligheten i en særstilling, fordi de aller fleste andre land har hatt direkte fall i produsjonen.

Likevel har en også her i landet etter hvert merket sterkere tegn på etterspørselsvikt. Arbeidsløsheten er nok selv nå meget lav jevnført med andre land, og en del av vinterarbeidsløsheten har naturgitte årsaker. Men for den enkelte som rammes, er den en påkjenning, og det gjelder særlig for ungdom som ikke kommer ut i arbeidslivet. Flere lokalsamfunn er blitt svekket av bedriftsnedleggelse og innskrenkninger.

En stor del av produksjonssvikten og ledigheten faller på utførselsnæringene. De har blitt rammet av den sterke nedgangen i verdensøkonomien og ikke minst i Norges viktigste markedsland.

Samtidig har den sterke kostnadsstigningen skapt et fundamentalt problem for norsk økonomi. Denne kostnadsstigningen har vært vesentlig større de to siste

årene enn for gjennomsnittet av de land Norge handler med, og har sammen med kursoppgangen på norske kroner svekket konkurransevnen i store deler av norsk næringsliv. Den sterke kostnadsstigningen har også påskyndet og vanskeliggjort den omstillingsprosessen som er drøftet i stortingsmeldingene om petroleumsvirksomhetens plass i norsk økonomi og om norsk industris struktur og framtid.

Det må bli en hovedoppgave for norsk økonomisk politikk å bedre konkurransevnen for å kunne dra full nytte av den oppgangen i verdensøkonomien som nå er underveis, fremme den økonomiske veksten, trygge sysselsettingen og på den måten også lette løsningen av omstillings- og distriktsproblemene.

Kredittpolitikken og valutapolitikken, de to hovedfeltene i økonomisk politikk der Norges Bank har særlige oppgaver, må også utformes med disse målene for øye.

2. Foran oppgang i verdensøkonomien

Et avgjørende vilkår for ny oppgang i produksjon og sysselsetting i utførselsnæringene er vekst i verdensøkonomien. Det gir grunn til forsiktig optimisme at det året vi har lagt bak oss, har brakt vendepunktet i den kraftige økonomiske nedgangen. I Sambandsstatene og Japan tok

oppgangen til alt i midten av året. I disse landene er oppgangen markert, og en venter en vekst på henholdsvis 6% og 4% i år.

I Europa kunne en først tale om en alminnelig oppgang mot slutten av året, og en regnet før årsskiftet med en oppgang i Europa under ett på bare 2% i år. Men de ukene som har gått av 1976, har gitt et atskillig lysere bilde av vekstutsiktene, særlig i Frankrike og også i Vest-Tyskland.

Tre land står i en særstilling på grunn av sin økonomiske betydning i verdensøkonomien og fordi de har sterkere betalingsbalanse og mindre inflasjon enn andre land, nemlig Sambandsstatene, Japan og Vest-Tyskland. Valutafondets ledelse rettet i fjor høst en sterk appell til disse landene om ut fra sin styrke å gå inn for en mer ekspansiv økonomisk politikk, som igjen kunne stimulere utviklingen i andre land. Appellen ble gjentatt på Interimskomiteens møte på Jamaica i forrige måned. Regjeringene i de tre landene har pekt på at det ville skape fare for overoppheting av økonomien å følge dette rådet. En faktor som kan føre til en mer ekspansiv utforming av den økonomiske politikken, er likevel at det skal være valg i år både i USA og Vest-Tyskland og sannsynligvis også i Japan. Forestående valg har gjerne vist seg å være en nyttig ekspansjonsfaktor i den økonomiske politikken.

Med oppsvinget i verdensøkonomien følger også en øking i utenrikshandelen. Importvolumet i OECD-området, som i fjor sank med nesten 10%, ventes i år å stige med 7%, men vil i tilfelle ikke nå fullt opp til nivået fra 1973. Utførselsvolumet falt vesentlig mindre enn innførselen i fjor og ventes i år å gå opp med ca. 5%. En positiv faktor her er den eksplosive økingen i

utførselen til OPEC-landene og i noen grad også økt samhandel med Øst-statene.

Det synes altså nå klart at det internasjonale økonomiske oppsvinget er kommet i gang, men tempoet er for svakt på bakgrunn av den sterke nedgangen en har hatt. Mange regjeringer er fortsatt altfor forsiktige med å sette inn tilstrekkelig sterke virkemidler. De frykter at en rask oppgang kan utløse ny prisstigning.

En positiv faktor når det gjelder den internasjonale prisutviklingen, er den merkerte endringen som har funnet sted i lønnskakerorganisasjonenes holdning, særlig i land der en har hatt sterk inflasjon, som Storbritannia og Danmark. Det er tegn til en mer utbredt vilje til å finne nye veier i inntektsoppgjørene, som kan begrense økingen i kostnadene uten at det rammer de store lønnskakergruppene. Dessuten vil en oppgang i produktiviteten øke mulighetene for å holde nede oppgangen i kostnadene pr. produsert enhet. På den andre siden skaper utviklingen av råstoffprisene atskillig usikkerhet. Totalt regner en likevel med at inflasjonsraten vil avta. I halvårsperioden til begynnelsen av november steg konsumprisene i OECD med en årsrate på 9% mot 15% i 1974. I år ventes en gjennomsnittlig oppgang på 8 1/2 %.

Medvirkende til de enkelte lands forventende økonomiske politikk er også i flere tilfelle betalingsbalansen. Her var det i fjor en vesentlig bedring for OECD-området under ett med et samlet løpende underskott på 5 milliarder dollar mot 33 milliarder året før, men mye av denne bedringen henger sammen med det lave aktivitetsnivået. Samtidig ble OPEC-landenes betalingsoverskott redusert fra 65 til 36 milliarder dollar. Enkelte industriland,

som Storbritannia og en rekke mindre land, har imidlertid fortsatt meget store underskott.

Det som skaper de store problemer for verdensøkonomien, er likevel at underskottene i så høy grad er konsentert om de ikke-oljeproduserende utviklingslandene. De hadde i fjor et løpende underskott på til sammen 23 milliarder dollar eller 8 milliarder mer enn året før og det 10-dobbelte av underskottet før oljeprisøkingen i 1973. Disse landene har finansiert de svære underskottene ved å redusere sine valutareserver, ta opp utenlandske lån og nytte internasjonal hjelp i maksimal utstrekning. Men vanskene ved å løse betalingsproblemene øker nå raskt. Industrilandenes samlede utviklingshjelp i forhold til bruttonasjonalproduktet har tendert nedover. Selv om OPEC-landene har økt sin hjelp kraftig, monner det ikke så mye. De muligheter som utviklingslandene har for å reise lån på de internasjonale kapitalmarkeder, innskrenkes nå sterkt. De ble meget hardt rammet av oljeprisøkingen, noen også av hvetepreisøkingen senere, og deres kritiske situasjon vil bli et sentralt spørsmål for verdensøkonomien i årene framover. Redusert etterspørsel fra disse landene begrenser også mulighetene for utførselsøking og økonomisk vekst i industrilandene.

3. *Norsk økonomi i vekst*

Vurdert mot bakgrunn av den aktuelle internasjonale situasjon, har den realøkonomiske utviklingen i Norge vært meget god. Veksten i fjor utgjorde 3% mot en nedgang i OECD-området under ett på 2%. Av de 14 industrilandene i verden etter Valutafondets definisjon var det i fjor

utenom Norge bare Japan og Sverige som hadde vekst, og i de to landene var den vesentlig lavere enn i Norge. For i år regner nasjonalbudsjettet med en vekst i det norske bruttonasjonalproduktet på 7% og 4 1/2% regnet uten skipsfart og oljevirk-somhet. Etter utviklingen de siste månedene må trolig disse tallene justeres noe ned. Men de vil likevel ligge høyt, jevnført med den veksten som ventes i de fleste andre industriland.

I fjor var drivkraften i den norske konjunkturutviklingen investeringene og privatforbruket. Bruttoinvesteringene har nå to år i trekk steget kraftig trass i det sterke internasjonale tilbakeslaget. Investeringene i oljeutvinning, oljetransport og boretjenester veier tungt her. Oljevirk-somheten har samtidig stimulert investeringene i deler av den tradisjonelle industri. Men det høye investeringsnivået må også i stor utstrekning kunne tas som uttrykk for en utbredt tillit til framtidsmulighetene i norsk næringsliv. Erfaringene viser at det er nettopp i nedgangstider de mest lønnsomme investeringene blir gjennomført. Det gjelder både fra et samfunnsøkonomisk synspunkt, fordi en utnytter ressurser som ellers ville ha vært ledige, og fra et privatøkonomisk synspunkt, fordi kostnadene blir lavere og utgangspunktet for å dra nytte av investeringene under den kommende oppgangen bedre. Et hovedtrekk ved utviklingen de siste årene har vært store lagerinvesteringer, særlig når det gjelder utførselsvarer.

I år ventes det en svak nedgang i de samlede bruttoinvesteringene. Det blir et markert fall i sjøfart, men også en nedgang på anslagsvis 5% i investeringene i tradisjonell industri.

Privatforbruket viste en oppgang i fjor på vel 4%. Oppgangen var likevel vesentlig lavere enn oppgangen i disponibel realinntekt for de største lønnstakergruppene, noe som kan tyde på økt personlig sparing. Oppgangen i disponibel realinntekt var resultatet av den sterke lønnsstigningen og skattepolitikken. I år ventes også en stigning i privatforbruket på vel 4%.

Av avgjørende betydning for etter-spørselsutviklingen er eksporten til utlandet. I fjor sank utførselsvolumet av varer (eksklusive skip, oljeplattformer og råolje og naturgass) med 14%. Valutafondet regner med en vekst i Norges eksportmarkeder i år på 3,7% og OECD med en vekst på 2 1/4%. Selv om den ekstraordinære nedbyggingen av lagrene ute kan bidra til en forholdsvis markert vending oppover for mange norske utførselsvarer, har det på den andre siden tradisjonelt vært et visst etterslep i den norske konjunktur-oppgangen i forhold til andre land. Alt i alt bør en forsiktigvis regne med en nokså svak utførselsvekst for varer (eksklusive olje og gass) i år. Men mot slutten av året vil ventelig den internasjonale oppgangen slå sterkere gjennom, og neste år er det grunn til å regne med markerte oppgangstendenser også på eksportsiden.

4. *Kostnadsutviklingen og konkurransevnen*

I 1974 lå den gjennomsnittlige stigningen i den norske konsumprisindeksen nesten 4 prosentenheter lavere enn for OECD totalt, og i fjor lå den vel 2 prosentenheter høyere. I år venter OECD samme prisstigning i Norge som totalt, nemlig 8 1/2 %.

Timefortjenesten i industrien i Norge har nå to år i trekk økt langt sterkere enn for OECD totalt. I fjor var lønnsstigningen i Norge 20% mot 12 1/2 % i gjennomsnitt for OECD-området. For i år legger både OECD og Valutafondet til grunn en lønnsstigning i Norge som er høyere enn gjennomsnittet for andre land.

Denne utviklingen reiser sentrale spørsmål om norsk næringslivs konkurransevne overfor utlandet. Kostnadene pr. produsert enhet i industrien i Norge steg i 1974 etter Valutafondets beregninger med omtrent like mye som i konkurrerende land, veid etter deres betydning i vår utenrikshandel. På grunn av økingen i kronekursen betydde dette likevel at de norske kostnadene pr. produsert enhet steg 6% mer enn i utlandet, justert for kursforandringene. I fjor var det liten nettoendring i valutakursene for året under ett, men kostnadene pr. produsert enhet steg etter Valutafondets anslag med vel 25% i Norge mot 17% i konkurrerende land.

Til sammen betyr dette at kostnadene pr. produsert enhet i norsk industri, justert for forandringene i valutakursene, i løpet av to år har forverret seg med noe omkring 13% i forhold til de land som konkurrerer med Norge på eksportmarkedene og på det norske hjemmemarked. Utviklingen har satt store deler av Norges næringsliv i en meget utsatt stilling.

5. *Kredittpolitikken*

For første gang i etterkrigstiden har kredittpolitikken i dag et klart ekspansivt siktemål. I noen tilfelle gav kredittinstitusjonenes reaksjon på omleggingen inntrykk av

at de ikke har hatt lett for å komme seg over overraskelsen. Men ingen kredittpolitikk kan arbeide med fastlåste mål gjennom et helt år dersom de økonomiske forholdene endrer seg. En annen sak er at tempoet i utlånsøkingen selvsagt ikke kan endres raskt og problemfritt. Vi arbeider her som på så mange andre områder uunn-gåelig med et betydelig etterslep som en må prøve å ta omsyn til ved utformingen av kredittpolitikken.

Kreditt-tilførselen det siste året har vært i forholdsvis godt samsvar med myndighetenes mål. Kredittpolitikken har bidratt til at den økonomiske aktivitet har vært opprettholdt på et høyere nivå enn i de øvrige vestlige land.

På vårparten ble det stadig klarere at den internasjonale konjunkturedgang var kraftigere og mer langvarig og virkningene på norsk økonomi mer følbare enn opprinnelig antatt. Kredittpolitikken ble derfor lagt om i ekspansiv retning. Bankenes utlånsrammer ble justert oppover. En viktig oppgave har vært å finansiere bedriftenes lageropplegg og fortsatt høye investeringer. Norges Bank har her stilt til rådighet lån på særvilkår til de bankene som har ønsket det. Ved årsskiftet hadde tilsagnene om slike lån til lageropplegg nådd opp i 520 mill. kroner, hvorav omtrent 175 mill. kroner var trukket. De virkemidlene som ble nyttet, var reduksjon og senere full opphevelse av primærreservekravet for forretningsbankene. For sparebankene var kravet alt tidligere opphevet. Den øvre grense for den pliktige beholdning av ihendehaverobligasjoner ble derfor senket. Samtidig tok Norges Bank på seg å kjøpe de frigjorte obligasjonene. Disse to tiltakene frigjorde likviditet for 1 milliard kroner.

Da Stortinget vedtok å opphve Folke-trygdfondenes plassering av innskott i bankene, mens det fortsatt var et sterkt behov for tilførsel av midler til bankene i visse distrikter, ble det innført en ordning med innskott fra Norges Bank. I 1975 var rammen for slike innskott 100 mill. kroner. Denne innskottsordningen synes å ha fungert tilfredsstillende, og for inneværende halvår har Norges Bank satt rammen for slike innskott til 40 mill. kroner.

I august gikk en til det uvante skritt å sende ut et rundskriv der bankene ble oppfordret til å øke utlånstakten for å holde aktivitetsnivået oppe. Kredittpolitikken ekspansive karakter ble også understøttet av reduksjonen i diskontoen fra 5 1/2 % til 5% fra 6. oktober. Dette var den første diskontonedsettelsen i Norge på nær 30 år. Den stod i samsvar med den internasjonale renteutviklingen og må dessuten ses som et skritt i retning av å løse båndene mellom diskontoen og de langsiktige renter. I kredittopplegget for 1975 ble det foretatt en betydelig oppjustering av rammene for kreditt-tilførselen.

Bankenes lånetilsagn ble raskt påvirket av bedringen i likviditeten, og fra juli har bevilgningene vist en markert oppgang. Allerede i september slo oppgangen i lånetilsagnene ut i en merkbar øking i forretningsbankenes utlån, som hadde utviklet seg svakt i de foregående måneder. Sparebankenes utlån viste en tilsvarende utvikling. Som en følge av opptrappingen av bankenes utlånstakt mot slutten av året var forretnings- og sparebankenes utlånsøking i 1975 i overkant av nasjonalbudsjettets ramme.

Det kan likevel være grunn til å nevne at visse viktige lånebehov synes å være

dårlig dekket. Det gjelder blant annet midt- og langsiktige lån til næringslivet og pantelån til boligbygg. Lån til finansiering av investeringer, f.eks. av 5 – 10 års varighet med regelmessige avdrag, er viktige for mange bedrifter som er for små til å låne på §15-markedet og som ikke kan oppnå lån hos de finansinstitusjoner som arbeider på dette området. Reelt kan slike lån ofte gi bankene større sikkerhet for regelmessig nedbetaling enn kassekreditter.

Norges Bank får direkte føling med dette problemet gjennom et betydelig tall av søknader om valutalisens til å ta opp slike lån, ofte av meget moderat størrelse, i utlandet.

Den ekspansive kreditt- og finanspolitikken kommer til uttrykk i tallene for bankenes og publikums likviditet. Den sterke likviditetsøkningen er i hovedsaken et resultat av motkonjunkturpolitikken. Men samtidig kan den gjøre det vanskeligere å holde prisstigningen under kontroll dersom en får et sterkere konjunkturomslag oppover, fordi det vil ta lengre tid før en omlegging av kredittpolitikken får virkninger i realøkonomien. Det er derfor viktig at kredittpolitikken for 1976 tilrettelegges slik at mulighetene er til stede for å stramme til virkemiddelbruken så snart tegnene til et omslag er blitt markert klarere. Men denne situasjonen er ennå ikke inntrådt. Og banksystemet som helhet kan naturligvis ikke i noe tilfelle "gjemme" likviditet til senere.

Den stramme kredittpolitikken som ble ført under høykonjunkturen med regulering av obligasjonsmarkedet og begrensnings av bankenes utlånsevne, førte til at en god del investeringsprosjekter måtte skyves ut i tid. I en periode med slakkere etter-

spørsel, slik som nå, har en så kunnet realisere disse investeringene. Dette har vært et stabilitetselement i den økonomiske politikken. Byggeløyveordningen har virket i samme lei.

Utviklingen i løpet av 1975 har også vist at primærreservekravet er et brukbart virkemiddel i utlånsstyringen. Forretningsbankene synes i større grad enn før å ha tatt hensyn til likviditetssituasjonen og tilgang på midler i sin utlånsatferd. En får håpe at denne endring i atferdsmønster er av varig karakter. I så fall vil effekten av virkemiddelbruken trolig bli styrket, idet en ved utformingen av kredittpolitikken nettopp forutsetter at det er den enkelte banks likviditetsstilling som danner grunnlaget for bankenes utlånspolitikk. Hittil har bankenes egen vurdering av sitt likviditetsbehov svinget sterkt med konjunktorene.

Men kontrollen med utviklingen i bankenes likviditet later fortsatt noe tilbake å ønske. Dette må til dels ses på bakgrunn av de offentlige betalingstransaksjonene, som kan skape store forstyrrelser i bankenes og publikums likviditetssituasjon og store svingninger i interbankrenten. Mye kan derfor tale for å vurdere nærmere om de offentlige betalingstransaksjonene, særlig innbetalingsreglene for skatter og avgifter, i større utstrekning kan utformes på en måte som ikke gir så kraftige likviditetssvingninger. I tillegg har valutaintervensjonene fra tid til annen gjort likviditetsplanleggingen noe mer komplisert både for Norges Bank og for bankene.

Slik kredittloven er utformet i dag, har en ikke til disposisjon virkemidler som relativt raskt kan motvirke uønskete likviditetsbevegelser. Siden nøytralisering ved endring i primærreservekravene tar tid, og

det dessuten særlig er enkelte av de større bankene som i første omgang berøres av valutaintervensjonene, vurderer nå Norges Bank mulighetene for å innføre markeds-papirer med varierende rente for i større grad å kunne nytte markedsoperasjoner som virkemiddel. Videre er låneordningen i Norges Bank under revurdering.

Den foreslåtte skattefrihet for sparebankene vil bedre deres driftsøkonomi og burde også øke muligheten for å legge opp egenkapital. Dette forutsetter imidlertid at økingen i ressursbruken begrenses. Nye tjenestetilbud bør bare innføres i bankene der det kan føre til økt inntjeningsevne.

Det er verdifullt at bankene nå selv er sterkt opptatt av de problemene den sterke sysselsetningsveksten reiser.

Prisstigningen og de gjeldende skatteregler fører til fortsatte og store overføringer av realformue til fordel for skattytere, både privatpersoner og bedrifter, som har en netto gjeldsposisjon, og til belastning for dem som har en netto fordringsformue. Disse forskyvningene har nå nådd et betydelig omfang og synes å stå i motstrid med de prinsipper som ellers ligger til grunn for utformingen av det direkte skattesystemet.

Hovedoppgaven må selvsagt være å begrense prisstigningen. Men selv om det skulle lykkes i betydelig grad, trenges det en omlegging av skattesystemet både for den personlige og bedriftssparingen, som tar bedre omsyn til de aktuelle forholdene i en situasjon med langt sterkere prisstigning enn den en var vant til før 1970-årene. Nye former for sikring av realverdien av sparemidler i tillegg til de muligheter den eksisterende ordning med banksparing med skattefradrag gir, bør være et ledd i en slik omlegging.

6. *Finanspolitikken*

Finanspolitikken ventes i år å virke betydelig mer ekspansivt på produksjonen innenlands enn tilfellet var i fjor. Det skyldes særlig at det offentliges kjøp av varer og tjenester stiger markert sterkere fra i fjor til i år enn tilfellet var året før.

Finanspolitikken er samtidig lagt opp med sikte på å konsentrere den ekspansive virkningen om vintermånedene 1975/76 da etterspørselen fortsatt er slakk. Subsidie-øking og skattereduksjoner i samband med indeksoppjøret i fjor høst har virket med til dette. Men dersom etterspørselen fra utlandet tar seg opp utover i annet halvår i år, blir det på nytt en oppgave for finanspolitikken som for kredittpolitikken å begrense de ekspansive virkningene og holde tilbake veksten i den innenlandske etterspørselen.

I budsjettopplegget er det et sentralt siktemål å medvirke til et samordnet og moderat lønns- og inntektsoppgjør nå i vår. Et viktig ledd i dette er tilsagnet om ytterligere skattelettelse i annet halvår under forutsetning av et moderat oppgjør. Begge faktorer vil da kunne medvirke til å begrense prisstigningen. En slik politikk vil samtidig kunne nødvendiggjøre reduksjon av en rekke utgiftsposter for ikke å få for sterk vekst i statens etterspørsel etter varer og tjenester og i overføringene, særlig på bakgrunn av de konjunkturforutsetningene som er lagt til grunn.

Den samordning av skatte- og finanspolitikken på den ene siden og inntektspolitikken på den andre som det her er lagt opp til, representerer et konstruktivt forsøk på nyorientering på det vanskeligste området av det moderne samfunns økonomi. Lykkes det, vil det kunne medvirke til å

rette opp igjen noe av den betydelige svekkelsen av norsk konkurranseevne overfor utlandet som er blitt resultatet av den sterke kostnadsøkningen i 1974 og 1975. Derfor er det gledelig at utsiktene for tilslutning til opplegget fra partene på arbeidsmarkedet synes gode. Samtidig bør en være klar over at de problemene som her reiser seg, vil være aktuelle også senere. Et aktivt samarbeid mellom arbeids- og næringslivets organisasjoner og myndighetene, der arbeidslønninger og andre inntektsarter på den ene siden og hele finanspolitikken på den andre siden trekkes inn, er et vilkår for å kunne løse prisproblemene i et moderne samfunn.

7. Valutapolitikken

Valutapolitikken har det siste året skapt mindre problemer for Norge enn de foregående årene som var preget av store rystelser i de internasjonale betalingsforholdene. Flytekurssystemet har fortsatt. Uten tvil har det enkelte fordeler. Problemet med de kortsiktige kapitalbevegelsene mellom landene reduseres. Kursbevegelsene har i mange tilfelle gått i en retning som har lettet tilpassingen til de enkelte lands utenriksøkonomiske stilling.

Men det kan også rettes sterke innvendinger mot systemet. Vi har sett kraftige svingninger i kursforholdet mellom dollaren og andre valutaer uten noen sammenheng med de underliggende realøkonomiske forholdene. I fjor sank f.eks. dollaren sterkt i første halvår, da den på det laveste lå under 4,90 i norsk regning. Internasjonalt var dollaren da klart undervurdert i forhold til sin kjøpekraft. I annet halvår var

det så en sterk oppgang. I norsk regning lå dollaren ved årsskiftet på 5,58, altså en oppgang på ca. 14% fra bunnpunktet. Slike sterke kurssvingninger skaper store problemer for næringslivet og vanskeliggjør en planmessig og rasjonell kalkulasjon i eksport, import og skipsfart.

Sambandsstatene er den sterkeste tilhenger av flytekurssystemet. Landet er relativt lite avhengig av utenriksøkonomien og får gjennom dette systemet en stor bevegelsesfrihet overfor utlandet. Men også hos administrasjonen og sentralbanken i USA går det en tendens i retning av et ønske om fastere styring av kursbevegelsene. Og de fleste andre land har følt dette behovet meget sterkere. Det gjelder de fleste europeiske land og ikke minst de nordiske med sin sterke avhengighet av utenrikshandelen.

Norge har fortsatt i det europeiske valutasamarbeidet – den såkalte slangen – der Frankrike vendte tilbake i løpet av året. Med i fellesflytingen er nå foruten EF-landene Vest-Tyskland, Frankrike, Nederland, Belgia og Danmark også Sverige og Norge som assosierte land. Sveits er ikke formelt medlem, men deltar nå i de daglige samråd og følger faktisk slangen. Østerrike holder ved sentralbankens kjøp og salg av valuta kursen på nivå med slangen. Hele denne gruppen av land har derfor stabile valutakurser seg imellom med svingninger som begrenser seg til 2 1/4 %. Utviklingen de siste ukene har likevel ført til uro omkring kursforholdet for noen av de viktigste slangevalutaene.

Reglene for sentralbankenes inngrep ved kjøp og salg av valuta er blitt ytterligere sterkt oppmyket i året som gikk, blant annet med sikte på å dempe kursutslagene

for dollar. Norges Bank har også gjort bruk av denne adgangen innen de rammene som slangesamarbeidet setter. Det har betydd en stabilere kursutvikling enn en ellers ville ha hatt. De landene som er med i slangen eller er tilknyttet den, dekker til sammen omkring halvparten av Norges utenrikshandel.

Likevel er dette ikke tilstrekkelig. Storbritannia er ikke med i slangen. Og med den store betydning som dollaren har for viktige deler av norsk utenriksøkonomi, særlig skipsfarten og oljevirkksomheten, representerer usikkerheten om kursutviklingen for dollar et stort problem. Den tilnærming som fant sted mellom Frankrike og USA før nyttår, førte med seg et utvidet samarbeid mellom slangelandenes og USA's finansdepartementer og sentralbanker med sikte på en stabilere kursutvikling mellom dollaren og de europeiske valutaene. Også Japan og Canada deltar i dette utvidete samarbeidet, som representerer en positiv utvikling. Det er her viktig å merke seg at dersom slangen ikke hadde vært etablert på forhånd, ville dette utvidete samarbeid ikke ha vært mulig.

Dollars fall i første halvår i fjor førte til en faktisk oppgang i det veide kursgjennomsnittet av norske kroner overfor utenlandske valutaer på nesten 4 prosentenheter. Den senere oppgangen i dollaren har imidlertid ført til at det veide kursgjennomsnittet for kroner nå er falt og ligger på omtrent samme nivå som ved forrige årsskifte, nemlig vel 11% over de kursene som ble fastsatt ved den såkalte Smithsonian-avtalen av desember 1971. Valutafondets multilaterale kursmodell, der en også tar omsyn til konkurranseforholdet til "tredjeland" og til elastisiteter av betydning for handelsstrømmene, viser en større

kursoppgang for norske kroner siden den gang, nemlig ved 14%.

Det må bli en sentral målsetting for de enkelte deltakerlandene i det europeiske valutasamarbeidet å søke å holde sin indre pris- og kostnadsstigning noenlunde på samme nivå som de andre slangelandene. Til den gruppen vi flyter sammen med i slangen, hører noen av de sterkeste valutaer i verden. Vest-Tyskland står i en særstilling med en prisstigning på knapt 6%. De fleste andre landene kan notere en prisstigning på mellom 10 og 12%.

8. *Valutareform*

Arbeidet med å reformere det internasjonale valutasystemet har pågått ubrutt siden 1971. Interimskomiteén i Valutafondet nådde i forrige måned enighet om flere skritt i denne retning.

De kvotene som ligger til grunn for Fondets utlånsvirksomhet, skal forhøyes. Industrilandene har måttet redusere sin prosentvise andel av kvotene for å gi rom for en dobling av OPEC-landenes kvoter. Norges kvote vil bli økt fra 240 mill. SDR til 295 mill. SDR eller litt mindre enn gjennomsnittet for industrilandene. Alle valutaer skal etter hvert kunne nyttes i Fondets transaksjoner. I påvente av gjennomføringen av kvoteforhøyelsen skal størrelsen av kreditttransjener økes med 45%. Dette betyr økte kredittmuligheter av særlig verdi for utviklingslandene og andre land med betalingsvansker.

Sjetteparten av Valutafondets gull skal selges tilbake til medlemslandene i forhold til kvotene og til den gamle offisielle gullpris. En annen sjettepart skal selges ved

offentlig auksjon over en 4-årsperiode og overskottet over den offisielle pris nyttes til fordel for utviklingslandene. Det er enighet om at den offisielle gullprisen skal avskaffes, og at forpliktelsen til å bruke gull i transaksjoner med Fondet og Fondets myndighet til å akseptere gull i slike transaksjoner skal opphøre, med mindre Fondet vedtar noe annet med 85% majoritet, noe som ikke er sannsynlig.

For å hjelpe utviklingslandene ytterligere, er det innført en sterkt utvidet såkalt kompensierende finansieringsordning med sikte på å muliggjøre trekk for å dekke et plutselig fall i et lands valutainntekter som følge av prisnedgang og svikt i utførselen av råstoffer. På den andre siden er Valutafondets oljefasilitet ikke blitt forlenget. Etter anmodning fra Det internasjonale valutafond har Norges Bank sluttet avtale om å yte ytterligere et lån på 50 mill. SDR i tillegg til det første lånet av samme størrelse, altså til sammen 660 mill. kroner. De landene som har gjort bruk av oljefasiliteten, er utviklingslandene og noen industriland med store betalingsvansker, som Storbritannia og Italia.

Når det gjelder valutakursene, er det nådd enighet om en ny artikkel i Valutafondsavtalen. Den inneholder visse retningslinjer som anerkjenner stabile valutakurser som mål. Medlemmene kan ikke lenger definere pariverdien i gull, men i SDR eller en annen enhet, eller de kan ha fellesordninger med andre land av liknende type som det slangesystemet som Norge deltar i, eller andre ordninger som godtas av Fondet. Alle medlemslandene skal samarbeide med Fondet og de andre medlemmene for å sikre ordnede valutaforhold og fremme stabile valutakurser. Særlig forplikter hvert

medlem seg til å føre en økonomisk politikk og finanspolitikk med sikte på å fremme ordnet økonomisk vekst med rimelig prisstabilitet. Penge- og valutapolitikken må utformes slik at den ikke skaper store og tilfeldige forstyrrelser. I sin kurspolitikk forplikter de enkelte deltakerland seg til ikke å utnytte det internasjonale valutasyttemet med sikte på å oppnå urimelige konkurransmessige fordeler i forhold til andre land.

På den aktuelle økonomiske bakgrunn representerer både det europeiske valutakurssamarbeid og det internasjonale reformarbeid gjennom Valutafondet fra norsk synspunkt verdifulle steg framover. Men heller ikke mer. Bare en gradvis økende samordning av målsetting og virkemidler i de enkelte lands økonomiske politikk kan legge grunnlaget for større stabilitet i kursforholdene og valutasyttemet ellers og sterkere vekst i verdensøkonomien.

9. *Betalingsbalansen*

Driftsunderskottet overfor utlandet steg i fjor omtrent til det dobbelte av året før og utgjorde 12,3 milliarder kroner. I år ventes et underskott på 11,5 milliarder kroner, altså 30 milliarder kroner for de tre årene til sammen. Det betyr en 3-dobling av den nettogjeld til utlandet som Norge hadde ved utgangen av 1973. Dette er meget høye tall, i fjor et driftsunderskott på omkring 8% i forhold til bruttonasjonalproduktet. Selv i internasjonal målestokk veier det norske underskottet sterkt. Bare to industriland, nemlig Canada og Storbritannia, hadde i fjor større driftsunderskott enn Norge, regnet i beløp.

Av hovedpostene på betalingsbalansen viste vareinnførselen en oppgang på 3,4 milliarder og vareutførselen, inklusive olje og gass og nye skip, en oppgang på 4 milliarder kroner. Oppgangen i vareutførselen de siste måneder i fjor gir grunn til å vente en bedring utover i inneværende år. Utførselen av olje og gass ventes å bli fordoblet og nå vel 7 milliarder kroner eller 10% av den samlede utførsel av varer og tjenester i år.

Av økingen i driftsunderskottet på 6 milliarder faller storparten på skipsfartssektoren. Mulighetene for en bedring av markedssituasjonen for tankfarten synes små og meget langsiktige. I mellomtiden vil det nye garantiinstituttet for skip og borerigger kunne være til god hjelp i mange tilfelle. Når det gjelder tørrlasteskip og linjefart, bør den konjunkturoppgangen som nå har tatt til, etter hvert kunne bedre situasjonen merkbart.

På grunn av avdragsbetalingene og annen kapitalutgang er finansieringsbehovet vesentlig større enn driftsunderskottet, nemlig omkring 20 milliarder kroner brutto i år. Finansieringen av betalingsunderskottene har likevel ikke budt på vansker. Rederiene kan riktignok ikke lenger låne mot 1.prioritets pant i skip alene, slik som før, men en stor del av rederiene har hatt og har tilstrekkelig egen kredittverdighet. Den offentlige opplåningen spiller nå en langt større rolle enn før. Staten vendte i fjor etter 10 år tilbake til de internasjonale kapitalmarkeder. Også norske statsbanker, større kommuner og store industribedrifter har tatt opp betydelige lån i utlandet.

De store driftsunderskottene som Norge må regne med både i år og til neste år, gjør det aktuelt å fortsette opplåningspolitikken i år. Det synes liten grunn til å

tvile på at den vil la seg gjennomføre, med mindre det skulle inntre uventete mellomfolkelige kriseforhold slik at de internasjonale kapitalmarkedene ikke lenger fungerte normalt, eller det skulle oppstå et fall i oljeprisene av en styrke som er meget lite sannsynlig. En ytterligere sikkerhet er at de norske valutaresservene nå er store, og lånemulighetene i internasjonale institusjoner representerer også en reserve. Norges Banks valutaresserver økte i løpet av fjoråret fra 10 til 11,9 milliarder kroner. Omregnet etter den aktuelle dollarkursen ved årsskiftet, utgjorde beløpet 12,5 milliarder. Selv om det er relativt høyt, må det altså ses på bakgrunn av at vi fremdeles har foran oss to år med meget store driftsunderskott. Det må også være riktig å utnytte de internasjonale kapitalmarkeder når vilkårene innbyr til det. I så måte har det vært en fordel at Norges store lånebehov faller sammen med en periode da oljelandenes driftsoverskott er særlig stort og de internasjonale kapitalmarkedene derfor rommeligere enn ellers. Det har også vært av betydning at den varighet av lånene som har vært aktuell for Norge på grunn av utsiktene for betalingsbalansen, nemlig fire til seks år, har passet de internasjonale kapitalmarkedene godt. På den andre siden blir konsekvensen at når de store driftsoverskottene på betalingsbalansen som følge av oljeeksporten for alvor kommer, vil en meget stor del gå med til tilbakebetaling av gjeld til utlandet.

10. Ressursbruk

Viktige årsaker til de store driftsunderskottene er de store investeringene i oljesektoren og andre næringer og den sterke oppgangen i privatforbruket.

Mens bruttonasjonalproduktet i fjor steg med 3%, har den inntekten som reelt står til disposisjon for Norge, gått ned på grunn av forverringen i bytteforholdet overfor utlandet i varehandel og skipsfart. Likevel økte volumet av bruttoinvesteringene med 8%, privatforbruket med 4% og fellesforbruket med nær 4%. Resultatet måtte bli en sterk forverring av betalingsbalansen. Nå vil en motkonjunkturpolitikk under et sterkt internasjonalt tilbakeslag alltid føre til større driftsunderskott overfor utlandet. Økingen i underskottet på betalingsbalansen kunne likevel ha vært noe mindre om oppgangen i kostnadene i Norge hadde vært holdt på linje med det europeiske gjennomsnittet eller på samme nivå som f.eks. i Sverige.

Norge har hatt et meget høyt investeringsnivå i hele etterkrigstiden. Sparingen har også vært meget høy jevnført med de aller fleste andre land, men har likevel ikke fullt ut dekket nettoinvesteringene. Differansen er finansiert gjennom låneopptak i utlandet og annen kapitalimport utenfra.

Også de siste årene har det vært en meget høy sparerate. Selv om 1975 viste et sterkt fall, har det derfor liten mening å snakke om å "leve over evne" eller "leve på forskott".

Likevel har det skjedd noe nytt, fordi den delen av våre høye nettoinvesteringer eller tilveksten i landets reale kapitalutstyr som dekkes av vår egen sparing, har sunket markert. Sparingen dekket i 1973 nær 90% av nettorealinvesteringene. Året etter sank denne delen til 75% og i fjor til vel 60%.

Nå har oppgangen i nettorealinvesteringene disse årene vært så sterk at det måtte komme en utvikling i denne retning. Men sparingen i prosent av den

innenlandske disponible inntekten sank også i fjor, nemlig fra ca. 18 til vel 15%. Dette var likevel ikke stort under hva den var i de forrige bunnkonjunkturårene 1971 og 1972. Sparingen eller nettotilveksten til nasjonalformuen regnet i faste kroner, var over 10% lavere enn i 1975 enn i 1974.

En kan også si det slik at den sterke økingen i investeringene de to siste årene, som utnyttningen av oljeressursene i Norge har gjort nødvendig, i sin helhet er dekket av kapitalimport, dvs. ved å utnytte andre lands sparing. Men i den konjunktursituasjonen vi har hatt, har dette ikke vært i strid med det internasjonale samfunns interesser. Situasjonen kan bli en annen under forhold med knappere internasjonale kredittmuligheter, f.eks. som følge av at OPEC-landene reduserer sin kapitaleksport sterkt, mens etterspørselen etter lån øker.

Den sterke økingen i disponibel realinntekt og i privatforbruket de siste to årene kan ses som en begynnende omstilling til "oljeøkonomien". En slik omstilling er en nødvendig forutsetning for å kunne nytte en del av oljeinntektene i Norge. Enkelte argumenter kan tale for å begynne denne omstillingen før en kommer i netto overskottsposisjon på betalingsbalansen, selv om det da medfører tilsvarende større opplåning i utlandet. Selve stigningen i det norske pris- og kostnadsnivået i forhold til utlandet representerer en del av den tilpassingsmekanisme som trengs, når den tid kommer, for å muliggjøre en større innførsel og mindre utførsel enn en ellers ville ha hatt. Men det er grunn til å understreke at denne tilpassingen ikke bør gå for raskt. Mange bedrifter har vist stor evne til rasjonalisering og spesialisering og derigjennom til å bære høyere arbeidslønninger. En

vil få en mer rasjonell tilpassing om den kan foregå gradvis over perioden fram til 1980. En slik gradvis og moderat omstilling gjør det også lettere å løse distriktsproblemene, som for et land som Norge er kjernen i denne omstillingsprosessen. Også av denne grunn er det påkrevd at forutsetningene om demping av inntekts- og prisstigningen i år blir virkeliggjort.

I denne forbindelse kan det være grunn til å understreke at selv om oljevirk-somheten har en meget stor betydning for Norge, vil den ikke spille noen dominerende rolle, heller ikke etter 1980. Utførselen av olje og gass ventes etter reviderte anslag da å komme opp i en fjerdepart av den totale utførselen av varer og tjenester. De øvrige tre fjerdeparter representeres av de andre, "tradisjonelle" næringer. Men det er selvsagt viktig at en så stor del av de framtidige oljeinntektene vil tilfalle staten.

Den direkte sysselsettingen i olje- og oljetilknyttet virksomhet vil utgjøre vel 1% av den samlede sysselsettingen i 1980. Relativt langt viktigere er de overføringene av arbeidskraft mellom bransjene som er et nødvendig ledd i en bruk av en del av oljeinntektene innenlands. Det er grunn til å tro at det her fremdeles legges for stor vekt på skille mellom skjermete og konkurranseutsatte næringer. Avgjørende er hvilke bedrifter og bransjer som kan bære sterkt økte arbeidslønninger. En rekke bedrifter som nok er skjermet mot utenlandsk konkurranse, vil likevel prise seg ut av markedet og overlate plassen dels til mer effektiv innenlands produksjon med sterkere produktivitetsvekst og dels til økt innførsel av andre varer og tjenester. På den andre siden kan en rekke konkurranseutsatte bedrifter — om de får tilstrekkelig tid

på seg til omstilling og om vilkårene ellers legges til rette for det — klare en produktivitetsvekst som gjør det mulig å bære høyere arbeidslønninger. Det gjør det blant annet nødvendig å satse på teknisk høyt utviklet og kapitalkrevende produksjon.

11. Norge i verdensøkonomien

Det meget kraftige tilbakeslaget i verdensøkonomien har naturlig reist spørsmålet om det mellomfolkelige økonomiske samarbeidets mål og virkemidler. I løpet av etterkrigstiden er det bygd opp et omfattende avtalesystem og sterke internasjonale organisasjoner: Valutafondet og Verdensbanken, GATT, OECD, EF, EFTA osv., som trykker medlemslandenes innflytelse på utformingen av samarbeidet og overvåker gjennomføringen av avtalene. I stor utstrekning har dette samarbeidet ført med seg bindinger på deltakerlandenes handlefrihet når det gjelder å nytte handelspolitiske, valutapolitiske og indre økonomisk-politiske virkemidler som kan skade andre medlemslands økonomiske interesser, handelshindringer av andre typer osv. Dette systemet har gjort de enkelte lands økonomi mer åpen overfor omverdenen og de økonomiske tilhøve der. Under den sterke oppgangen i 1972-73 spredte dette systemet både den kraftige realøkonomiske ekspansjonen og de sterke inflasjonstendensene. Omvendt ble den sterke nedgangen i 1974-75 spredt raskt til alle deltakerlandene.

På den andre siden har denne mellomfolkelige økonomiske integrasjonen gitt de landene som er med på den, fordelene av en omfattende arbeidsdeling. En slik inter-

nasjonal arbeidsdeling har stor økonomisk betydning fordi hvert land kan konsentrere seg om slik produksjon der det har særlig gode naturgitte, teknologiske, kunnskapsmessige eller transportmessige forutsetninger. På grunn av de økende fordeler ved stordrift i en rekke bransjer av sentral betydning i moderne økonomi, er disse fordelene relativt størst for et lite land.

Nå kan det selvsagt reises spørsmål om de prisene på produksjonsmidlene som legges til grunn for tilpassingsprosessen i en markedsøkonomi åpen mot omverdenen, alltid er de riktige. Det kan f.eks. være at kostnadene ved den forurensning som følger med en bestemt produksjon, ikke er kommet til uttrykk i produktprisene. Og det kan være at prisene på energi ikke er fastsatt i samsvar med rasjonelle prinsipper osv. Men slike problemer kan gjelde alle bransjer av næringslivet enten de er utenriksorientert eller ikke. Og de bør angripes direkte ved mer rasjonelle prinsipper for prisfastsettingen, f.eks. slik at kostnader ved forurensning bæres av den bedriften som foranlediger dem.

Det skal særdeles sterke grunner til for å svekke den internasjonale økonomiske integrasjonen, særlig for et land hvis utførsel er nær halvparten av hele produksjonen og hvis velstand og vekst derfor i så høy grad er knyttet til verdensøkonomien og til utviklingen der. Så alvorlige kan naturligvis nedgangstendensene tenkes å bli at store avvik fra de avtalte reglene for det internasjonale økonomiske samarbeidet blir påkrevd. Slike forhold førte f.eks. i 1930-årene til at de enkelte land nyttet stadig mer omfattende tollpålegg og handelsrestriksjoner for å verne sine nasjonale isolasjonskonjunkturer. I de aller første

årene etter den siste krigen med omfattende vareknapphet og med store ulikheter mellom de enkelte lands stilling og økonomiske politikk, måtte en også basere seg på en omfattende regulering av utenriks-handelen. Oppbyggingen av det frie internasjonale økonomiske samkvemmet ble en gradvis prosess. Vurderingen må derfor i siste omgang avhenge av resultatene og erfaringene av det systemet som er bygd opp. En kan uten forbehold si at etterkrigs-årene fram til 1973 gav entydige og særdeles gode resultater. Verdensøkonomien viste en gjennomsnittlig vekst fra begynnelsen av 1960-årene på hele 5% om året, dvs. en dobling på ca. 14 år. Norge hadde samme gjennomsnittlige vekst, men stabilere enn andre land og meget små sysselsettingsproblemer trass i en økonomi åpen for omverdenen.

Gir de to siste års erfaringer sterke nok grunner til å kreve vesentlige avvik fra et system som til da hadde vist seg så vellykket? Her er det grunn til å merke seg at trass i den sterke påkjenningen på samarbeidet, har deltakerlandene respektert de inngåtte forpliktelser med bare meget små avvik. Selv i land som Storbritannia og Danmark med meget høy arbeidsløshet og store underskott på betalingsbalansen har unntakene vært meget begrensede. Grunnene er klare nok. Risikoen for mottiltak fra andre land og kjedevirkninger i internasjonal økonomi er åpenbar. En kan jo ikke regne med at andre land selv etter grundige forhandlinger vil godta at et land skal få nyte godt av andre spilleregler enn det selv er villig til å akseptere overfor utenverdenen. De erfaringene Sverige nylig høstet av sine restriksjoner mot skotøyimporten, er i så måte et lærerikt eksempel.

Men viktigere enn risikoen for mottiltak er arbeidsdelingsargumentet. Beskyttelse av utsatt produksjon vil ofte være urasjonell også fra et rent nasjonalt synspunkt og også om det ikke fører til mottiltak i andre land. Effektiv beskyttelse vil dessuten lett bidra til å holde oppe og øke prisene på vedkommende produkter.

En alminnelig regulering av utenriksøkonomien i Norge og andre industriland med en åpen og desentralisert økonomi ville også kreve oppbygging av et omfattende administrasjonsapparat. For å bli effektiv, ville reguleringen måtte suppleres med indre reguleringer som lett ville kunne komme i konflikt med andre målsettinger som ligger til grunn for vår økonomiske politikk.

Norge er altså det land som trass i den harde internasjonale krisen har klart seg best av alle industriland. Det ville være oppsiktsvekkende og neppe bli forstått om initiativet til en omlegging skulle komme herfra. Det ville heller ikke være i samsvar med våre egne interesser.

Det er her grunn til å understreke at en forutsetning for den gode økonomiske utviklingen og den politikken som har kunnet gjennomføres, har vært tilgangen til et internasjonalt kredittsystem som har gjort det mulig å finansiere meget store betalingsunderskott. For om avsetningsmulighetene ute svikter, er jo ikke den eneste utvei til å holde aktivitetsnivået oppe, å gjennomføre innførselsrestriksjoner av ulike typer for å verne innenlandsk produksjon på konkurrerende områder og dermed samtidig redusere betalingsunderskottet. En kan i stedet finansiere en motkonjunktur som stimulerer investeringer i produksjon som vil vise seg lønnsom

under den følgende oppgang, anleggs- og byggevirksomhet ellers, opplegg av lagre av varer som senere kan utføres, og en viss generell forbruksøkning. Alt bidrar til å holde etterspørselen oppe. Noe av den økte etterspørselen "lekker ut", f.eks. til Storbritannia, Sverige, Vest-Tyskland og Danmark, altså våre viktigste samhandelsland som har stor betydning for norsk økonomi og ofte har gitt vekstimpulser til den. Den eneste gang Norge hadde sysselsettingsproblemer av vesentlig størrelse etter krigen, var i 1958–59. Årsaken var at en av engstelse for betalingsbalansen og valuta-reservene fant det nødvendig å føre en kontraktiv politikk. Engstelsen for ikke å kunne reise tilstrekkelige utenlandske lån, var vel noe overdreven alt den gangen, og i dag foreligger ikke dette problemet. Land som Norge og Sverige med god internasjonal kredittverdighet har kunnet finansiere sin motkonjunkturpolitikk og kan gjøre regning med å fortsette med det forutsatt at de kan kontrollere utviklingen av kostnadsnivået. Finansieringsmulighetene for Norge ville ha vært tilstrekkelige også uten framtidige oljeinntekter. For det er bare en del av betalingsunderskottet som skyldes motkonjunktoren. Også denne delen kunne ha vært mindre om kostnadsutviklingen hadde vært mer moderat fordi en da kunne ha opprettholdt en noe mindre innførsel og noe større utførsel på særlig konkurranseutsatte områder.

Den aktuelle krisen henger sammen med de store nye problemene i 1970-årenes verdensøkonomi: inflasjonen, oljekrisen, utviklingslandenes svære, finansielle problemer osv. Den viktigste grunnen til at flere land har ført en mer restriktiv økono-

misk politikk enn vi skulle ha ønsket, er prisstigningen, mens omsynet til betalingsbalansen har spilt en begrenset rolle i de aller fleste tilfelle. For å løse disse nye problemene, trengs det en ytterligere utbygging og intensivering av det mellomfolkelige økonomiske samarbeidet. Det trengs en økonomisk politikk som utformes ikke bare etter det enkelte lands egne interesser, men også ut fra interessene hos

de øvrige deltakerne i det internasjonale samarbeidet som vi deltar i, og i den verdensøkonomi som vi hører til.

Kan en her i Norge f.eks. gjennom vårens og senere inntektsoppgjør gi et eksempel på fornuftig samordning på dette sentrale problemområdet i de moderne industrilands økonomi, vil mange land være åpne for å dra nytte av disse erfaringene i sin egen økonomiske politikk.